

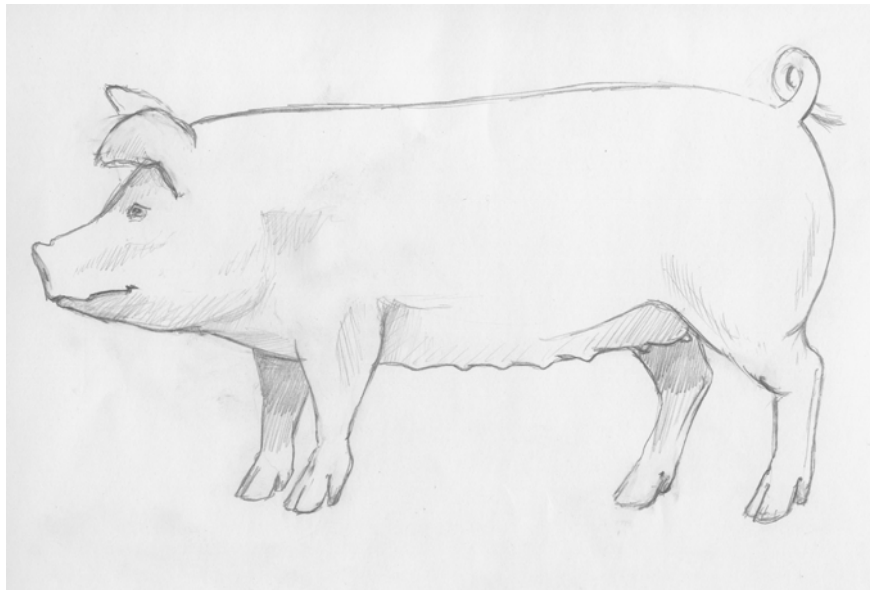
GRISEN

Hvad ved dine elever?

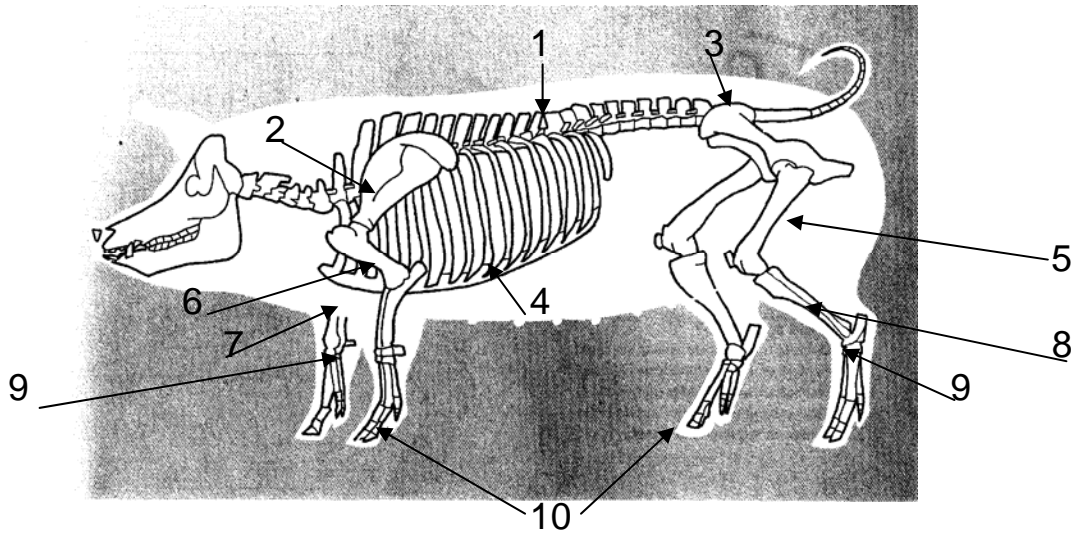
1. Arbejdet med svin og gårdbesøg starter her. Lad denne powerpoint være udgangspunkt for, at I taler om grisen på klassen. I kan tale om grisen ud fra powerpointen, eller I kan følge punkt 2.
2. Giv hver elev en kopi af GRISEN
 - Giv dem 5-10 minutter til at skrive alt det, de ved om grisen.
 - I kan nu sammen finde ud af, hvor meget eleverne tilsammen ved om grisen.

eller

- Du kan gemme deres ark og bruge dem til en snak efter besøget på gården.

GRISENS SKELET

1. Hvirvelsøjle
2. Skulderblad
3. Bækken
4. Brystkasse
5. Lårben
6. Overarm
7. Underarm
8. Skinneben
9. Fod
10. Tæer

Kloddyr: gris, ko, ged....
 Hovdyr: heste, næsehorn...
 er alle tågængere.

Mennesket er sålegænger.

Adfærd

Grise er flokdyr

Grisene er flokdyr. Det vil sige, at de i naturen altid lever i mindre flokke, der består af søer og smågrise. I flokken er der en rangorden, og det er de stærkeste og ældste søer, der er øverst i rangordenen.

Allerede kort efter at smågrisene er født, dannes den første rangorden. De stærkeste får de patter, der giver mest mælk. Senere dannes der rangorden ved fodring.

Sanser

Grisen har som os fem sanser: føle-, smage-, høre-, syns- og lugtesansen. Grisene ser næsten lige så godt som vi mennesker, men dens vigtigste sanser er lugtesansen og høresansen.

Lugtesansen er særdeles god hos grisen. Den lugter og føler sig frem med tryk, som er meget følsom men samtidig også meget stærk. Hvis den går ude, roder den i jorden for at finde føde, f.eks. rødder, regnorme og larver. Derfor får mange grise i dag halm, som de kan rode i og spise. Grisene bruger også sin lugtesans, når de skal genkende en anden gris i flokken, og når de skal parre sig, bruger både søen og ornen deres lugtesans.

Hørelsen er god hos grise, og de "snakker" sammen. Grise kan sige mere end 20 forskellige lyde. Der er bestemte lyde, når de hviler, når de parrer sig, eller når de truer hinanden. De har også bestemte lyde, når de søger føde, når smågrisene dier hos søen, eller når de leger sammen.

Temperatur

Søer, der går ude, kan blive skoldede af solen, da de ikke har meget hår på kroppen. De skal så kunne tage et mudderbad, så de bliver kølet af. Samtidig beskytter muddret grisen mod insektbid. I stalden er grisen beskyttet mod solen, men der må ikke blive for varmt. Den bedste temperatur er 15-20 grader. Det sørger landmanden for ved hjælp af udluftningsanlæg.

Grisene kan i det hele taget bedre klare sig i stærk kulde end i meget varme. Hvis det er koldt, lægger grise sig bare tæt sammen, og tit skiftes de til at ligge yderst.

Smågrise kan let komme til at fryse. De skal helst have en temperatur på 30-34 grader. Derfor hænger landmanden en varmelampe op, laver en hule til grise eller lignende.

Renlige grise

Grisen er et meget renligt dyr. I stalden har den f.eks. afføring ét sted og soveplads et andet sted.

De fleste dyr slikker deres krop for at holde den ren. Det gør grisen ikke. Den gnubber sig f.eks. op af væggene, og holder sig på den måde ren på kroppen.

Aktive grise

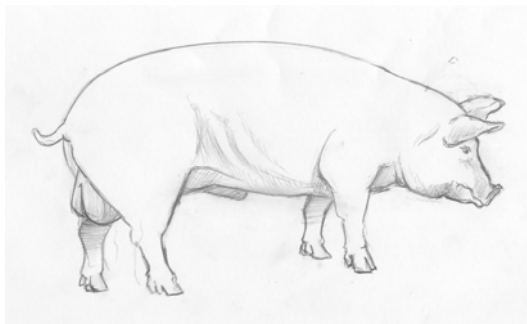
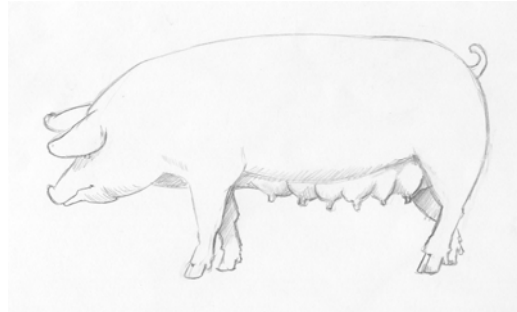
I stalden sover grisen ca. 20 timer i døgnet. Resten af tiden spiser den og er aktiv. Grise vil helst spise samtidig, så landmanden skal sørge for, at der er plads til alle grise på en gang. Da grisen også altid skal undersøge alting, sørger landmanden for, at der er ting, den kan beskæftige sig med, f.eks. reb at bide i osv.

Intelligente grise!

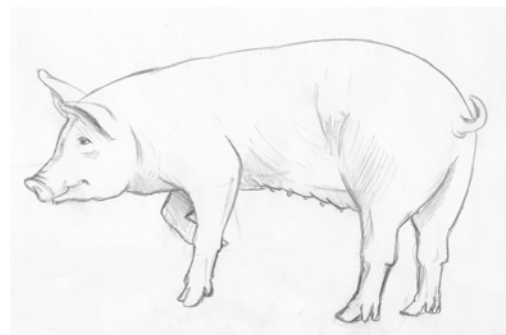
Nu er det ikke let at måle intelligensen hos dyr, men man ved at blandt husdyrene, er grisen det meste intelligente. De er meget nysgerrige, søger hele tiden efter nyt, de er renlige og lærenemme. Alt sammen udnytter landmanden i stalden. Grisen lærer nemlig meget hurtigt at betjene vandingssystemer og foderautomater. Når den f.eks. trykker trykknappen mod en ventil, får den vand.

HVEM ER HVEM?

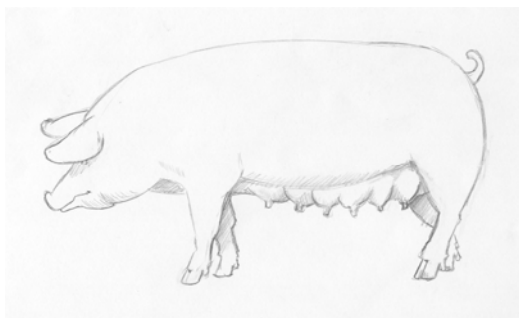
SO – hungris – moderen

ORNE – hangris – faderen

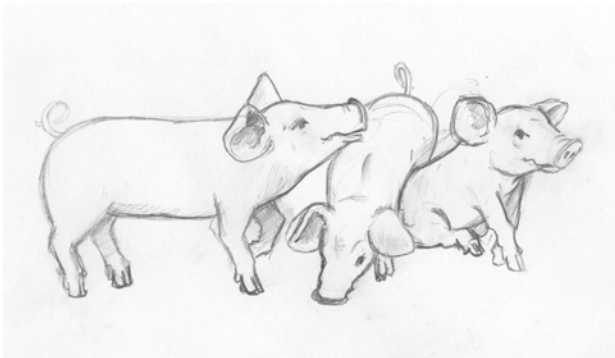
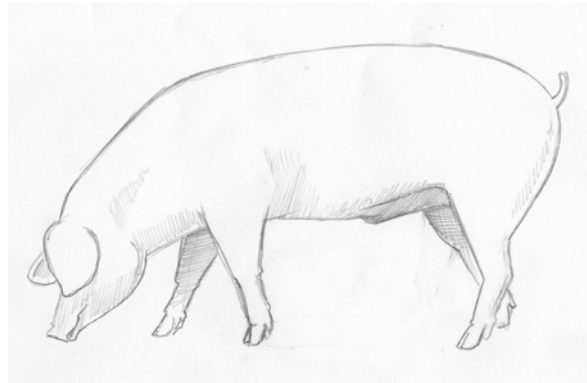

SOPOLT – ung hungris,
der endnu ikke er løbet(befrugtet)

GYLT – hungris, der er
drægtig for første gang

GALT – kastreret hangris

SMÅGRISE – de første 2 måneder af grisens liv

FODER

Grisens mave og tarmsystem er næsten lige som menneskets. Den kan ligesom os spise kød og planter. Der er derfor mange muligheder for at lave svinefoder.

Hvad får grisen at spise?

I foder til grise bruges bl.a. byg, hvede, soja, raps og ærter for at give grisen energi og proteiner. Svinefoder tilsættes også vitaminer og mineraler – grisens vitaminpiller. Der kan også bruges andre fodermidler, f.eks. valle, som er til overs fra fremstilling af oste på mejeriet og gærfløde fra bryggerierne.

Grisene kan også spise halm, som mætter godt. Det giver også grisen noget at beskæftige sig med.

Hvad skal foderet indeholde?

Når en foderblanding indeholder de nødvendige næringsstoffer, får man som regel en god kødkvalitet. Foderblandingen betyder også meget for, hvor hurtigt grisene vokser. Det er vigtigt for landmandens økonomi, for jo hurtigere en gris vokser, desto hurtigere kan den sendes på slagteriet, og jo flere penge tjener landmanden.

Grisen får ikke alt

Nogle foderstoffer giver svinekødet en dårlig smag, farve eller holdbarhed. Landmanden vil f.eks. kun bruge foder med fiskemel til mindre grise. Ellers vil kødet smage af fisk. Danske grise får ikke foder med kød- eller benmel.

Hvede Energi- og proteinholdig afgrøde, som er en af Danmarks mest dyrkede kornsorter.

Byg Energi- og proteinholdig afgrøde, som dyrkes i Danmark.

Raps Proteinholdig afgrøde, som kan dyrkes i Danmark.

Ærter Proteinholdig afgrøde, som kan dyrkes i Danmark.

Soja Proteinholdig afgrøde, som købes i udlandet og blandes i foderet.

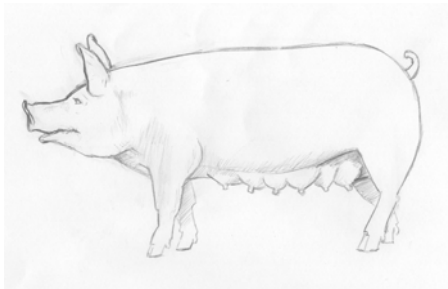
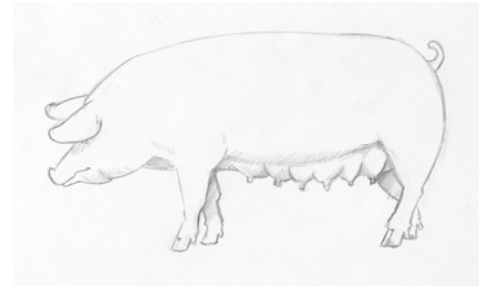
Gærfløde Rester fra ølbrygning.

Valle Rest fra fremstilling af ost.

SOENS CYKLUS

Grise er flokdyr

Søerne står enkeltvis i hver sin boks, eller går sammen i større eller mindre flokke. I et rum ved siden af står ornen.

Brunst

Landmanden holder øje med sine søer, og når han opdager, at en so er særlig glad for ornen, er det på tide, at den bliver befrugt. Man siger, at soen er i brunst.

Inseminering

Hvis landmanden ikke lader en orne befrugte sin søer, kan han selv inseminere dem med sæd, som han køber fra en ornestation. Landmanden kan vælge sæd fra bestemte racer og med bestemte arvelige egenskaber.

Soen farer

Efter 3 måneder, 3 uger og 3 dage (115 dage) farer soen. Den føder 12-15 smågrise, som vejer 1.400 gram i gennemsnit.

SOEN FARER

Farestalden

3-4 dage før faringen skal finde sted, flyttes soen ind i farestalden, så den kan vænne sig til de nye omgivelser.

Soen farer

En faring tager 3-6 timer. Når grisen bliver født, vejer den ca. 1.500 gram, de mindste måske kun 700 gram og de største helt op til 2.400 gram.

Smågrisene dier

Smågrisene er aktive med det samme. De kan både gå og se og søger straks efter soens patter. Den første tår mælk er livsvigtig for grisen. Det er råmælken. Den indeholder forskellige antistoffer, der giver energi og beskytter de nyfødte grise mod sygdomme. Smågrise, der ikke får råmælk, vil sjældent overleve.

Soen har 14-16 patter, 7-8 stykker i hver side. De forreste patter er ofte de bedste, da de giver mest mælk. Det finder grisene hurtigt ud af, og de stærkeste får de bedste patter. En lille gris på 600 gram med 15 søskende har derfor ikke mange chancer, hvis ikke landmanden finder en anden so, der kan passe den.

Smågrisehulen

Varmelampen i hulen holder grisene varme, og samtidig trækker varmen grisene væk fra soen, så de ikke så let bliver klemt ihjel af soen, når den lægger sig. Der skal helst være 34 grader varmt hos den nyfødte gris, mens det for soen er 18 grader.

Kuldudjævning

Hvis landmanden har mange søer, er der tit mange, der farer samtidig. Så har landmanden mulighed for at lave kuldudjævning. Det vil sige, at en so, der kun har 6-8 smågrise, får nogle ekstra fra soen med de mange. Så har den lille og svage gris også en chance for at overleve.

Smågrisenes fødes

Smågrisene dier i begyndelsen af deres liv ca. en gang i timen døgnet rundt. De har også mulighed for at drikke vand og senere også æde tørfoder ved siden af. De skal helst have lært at æde tørfoder, inden de fravænnenes, altså tages fra soen.

LIVET SOM GRIS

Inden smågrisene er 4 dage gamle, kan der ske følgende:

Halekupering

For at undgå, at smågrisene bider i hinandens haler, klipper en del landmænd den yderste del af halen af. Denne del er nemlig følelsesløs. Smågrisene vil nu straks reagere, når de bliver bidt, og derved undgås skader på grisene.

Tænderne slibes

Nyfødte grise har ofte meget skarpe tænder – ulvetænder. De kan let komme til at rive i soens yver. Derfor sliber nogle landmænd spidserne på tænderne.

Hangrisene kastreres

Hangrisene kastreres for at undgå ornelugt i kødet. Når en hangris er kastreret, kaldes den en galt. Hvis den ikke er kastreret, kaldes den en orne.

Jerntilskud

Grise skal bruge et tilskud af jern for at trives godt. Landmanden giver jern til grisene som foder eller som indsprøjtning.

SLAGTESVINETS LIV

Høj temperatur

Smågrisene er hos soen i ca. 4 uger. Så vejer de ca. 8 kg hver. De flyttes nu til fravænningsstalden, hvor især temperaturen er tilpas for de små grise. Stalden er 28-30 grader varm.

I fravænningsstalden skal grisene have noget at lave. Landmanden sørger for, at der er halm at lege i, reb at bide i eller lignende. Så undgår han, at grisene bliver stressede og f.eks. bider i hinandens haler.

Efterhånden som grisene vokser, sænkes temperaturen i stalden og grisene flyttes til større stier.

Slagtesvin

Når grisene er omkring 11 uger gamle og vejer ca. 30 kg. flyttes de over i slagtesvinestalden. Her går de, til de er omkring 180 dage gamle (25 uger gamle) og vejer 100 kg. Så bliver de sendt på slagteriet. Et slagtesvin tager op til 1 kg. på om dagen.

Polte

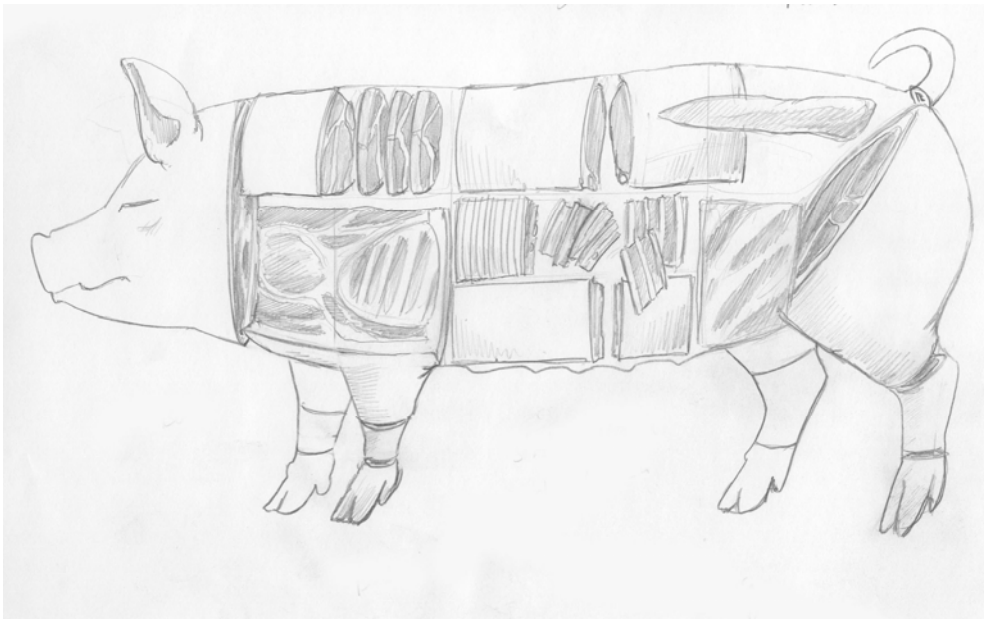
En hungris bliver kønsmoden, når den er ca. 7 måneder gammel. Indtil den bliver befrugtet, kaldes den en polt. Når den er befrugtet, kaldes den en gylt.

Ornen

Landmanden kan befrugte sine søer med en orne eller med ornesæd, som han køber fra en ornestation.

HVOR SIDDER HVAD på grisen?

1. **HOVED** til sylte og pølser
2. **NAKKEKAM** til flæskesteg og koteletter
3. **SVINEKAM** til flæskesteg med svær, koteletter og hamburgerryg
4. **MØRBRAD** til bøffer

5. **SKINKE** til flæskesteg og småkød
6. **HALE** til suppe
7. og 8. **BOV** til steg, flæsk og fars
9. **SKANK** til suppe

10. **TÆER** til suppe

11. og 12. **STRIBET FLÆSK** til stegt flæsk, ribbensteg og bacon

13. **SLAG** til rullepølse

HVAD FÅR VI FRA GRISEN?

- **Kødet** spiser vi
- **Knogler** m.v. bliver til benmel til dyrefoder
- **Blodet** til stoftrykfårver og blodpølse
- **Lungerne** bliver til hunde og katte dåsemad

- **Maven** til hunde og katte dåsemad
- **Tarmene** bruges til pølseskind
- **Binyrerne** bruges til medicin
- **Bugspytkirtlen** bliver til medicin
- **Skjoldbruskkirtlen** bliver også til medicin

- **Trynen** laves til benmel til dyrefoder
- **Hårene** bliver til pensler og børster
- **Ørerne** tørres og bruges som godbidder til hunde

- **Skindet** bruges til tasker og jakker
- **Sværen** til gelatine til bl.a. vingummi
- **Fedt** bruges til stegfedt, sæbe, skosvæerte og læbestift